

Wacław Umiński

Ochrona i konserwacja zabytkowego zbioru Biblioteki Zgromadzenia Księży Misjonarzy : konserwacja zapobiegawcza i pełna zbiorów

Fides: Biuletyn Bibliotek Kościelnych 1-2 (30-31), 100-105

2010

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Ks. WAŁAW UMIŃSKI CM¹

OCHRONA I KONSERWACJA ZABYTKOWEGO ZBIORU BIBLIOTEKI ZGROMADZENIA KSIĘŻY MISJONARZY. KONSERWACJA ZAPOBIEGAWCZA I PEŁNA ZBIORÓW²

Zbiory biblioteczne na Stradomiu gromadzono od powstania domu misjonarskiego w 1686 r. Ostateczny kształt uzyskała po erygowaniu na Stradomiu w 1732 roku nowego seminarium diecezjalnego powierzonego przez biskupa Konstantego Szaniawskiego misjonarzom. Biblioteka wzbogaciła się o nowe zbiory po scaleniu księgozbioru domów Zgromadzenia z Krakowa (po likwidacji seminarium zamkowego w roku 1800), z Warszawy przy kościele św. Krzyża (po kasacji w 1864 roku). Po II wojnie światowej dołączono książki z domów lwowskiego, tarnowskiego i zakopiańskiego oraz kleparskiego³. W 1996 roku rozpoczęto komputeryzację zbiorów, w 2001 roku katalog komputerowy udostępniono w internecie⁴.

W roku 2003 został zainicjowany wieloletni projekt mający na celu konserwację i ochronę zbiorów biblioteki kiedy przeprowadzono dezynfekcję zbioru kleparskiego, kontynuowaną również w następnym roku. Była ona możliwa dzięki dofinansowaniu przez Fun-

¹ Biblioteka Zgromadzenia Księży Misjonarzy w Krakowie.

² Referat wygłoszony w Bibliotece Teologicznej Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach podczas konferencji *Finanse bibliotek naukowych a ochrona dóbr kultury* w ramach XVI Forum Sekcji Bibliotek Szkół Wyższych SBP w Katowicach. Spotkanie odbyło się w dniu 15 stycznia 2009 r.

³ Umiński W. (2004/2005). Z działalności biblioteki Stradomskiej: biblioteka dawniej i dziś. *Informator Instytutu Teologicznego Księży Misjonarzy w Krakowie* nr 24 s. 33-34.

⁴ <http://www.biblioteka.misjonarze.pl/historia.html> [odczyt: 26.04.2009]; katalog on-line biblioteki: <http://www.misjonarze.pl/cgi-bin/makwww.cgi>

dację na Rzecz Nauki Polskiej w ramach programu SUBIN, Ministerstwo Nauki i Informatyzacji, firmę A.B.E. Marketing Publisher' Distribution Services z Warszawy, fundację Kirche in Not z Köni-gstein⁵.

W 2004 r. przedstawiciele „Toruńskiego Stowarzyszenia dla Ratowania Książek i Archiwaliów po Powodzi – Pro libris” działające przy Zakładzie Konserwacji Papieru i Skóry Instytutu Zabytkoznawstwa i Konserwatorstwa UMK w Toruniu przeprowadzili specjalistyczną ekspertyzę w wyniku, której został opracowany raport dotyczący stanu zachowania i konserwacji woluminów z misjonarskiego księgozbioru⁶

W tym samym roku dzięki Fundacji na Rzecz Nauki Polskiej w ramach programu MILAB zakupiono i zamontowano I część regałów przesuwnych w magazynie zbiorów specjalnych⁷.

W 2005 r. rozpoczęto konserwację zachowawczą⁸ 300 wybranych woluminów z księgozbioru stradomskiego i kleparskiego.

W Bibliotece misjonarskiej miała ona następujący przebieg: na początku dokonano oceny stanu zachowania i określono przyczyny zniszczenia poszczególnych obiektów. Wykonano dokumentację fotograficzną wszystkich wybranych do konserwacji woluminów.

⁵ Umiński W. (2004/2005). Z działalności biblioteki..., s. 34.

⁶ Rosa H. (2004). *Konserwacja zapobiegawcza – ocena stanu zachowania i warunków przechowywania zbioru starodruków w Bibliotece Zgromadzenia Księża Misjonarzy św. Wincentego a Paulo w Krakowie wykonana w kwietniu 2004*. Toruń (mps w Archiwum Zgromadzenia Księża Misjonarzy w Krakowie).

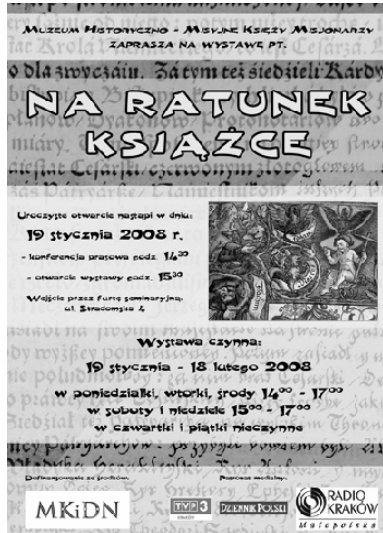
⁷ Umiński W. (2004/2005). Z działalności biblioteki..., s. 34.

⁸ Myśląc o konserwacji książek najczęściej myślimy o konserwacji pełnej. Konserwacja zachowawcza jest na pewno mniej rozpowszechniona. Można się z nią zapoznać się m.in. dzięki artykułom zamieszczonym w *Notiesie Konserwatorskim*: Rosa H.; Damulewicz I. (2004). *Konserwacja zapobiegawcza zbioru inkunabułów i starych druków Biblioteki Wyższego Seminarium Duchownego „Hosianum” w Olsztynie*. *Notes Konserwatorski* 8, s. 93-104; Ciechańska M.; Chrościcki W. (2005). *Częściowa konserwacja zachowawcza rękopisów i inkunabułów z Biblioteki Wyższego Seminarium Duchownego w Sandomierzu*. *Notes Konserwatorski* 9, s. 122-134; Wojdyła B.; Wojtczak M. (2005). *Konserwacja zapobiegawcza – warsztaty toruńskie (Toruń, 25-28 maja 2004 r.)*. *Notes Konserwatorski* 9, s. 219-224; Woźniak M. (2006). *Konserwacja pełna i zachowawcza zabytkowych rękopisów i druków ze zbiorów Biblioteki Narodowej*. *Notes Konserwatorski* 10, s. 160-185.

Następnie oczyszczono okładki i krawędzie książek z kurzu i brudu miotelkami oraz gumkami typu Wishab. Oprawy skórzane i pergaminowe oczyszczano tamponami waty używając balsamu i wazeliny „Maroquin”, biblio balsamu „Cire” 213, wody oraz specjalistycznego mydła do skór, opartego na lanolinie, firmy Starwax. Preparaty te, poza oczyszczeniem odkwasały, regenerowały, przywracały skórę do właściwego poziomu nawilżenia i natłuszczenia, poprawiały ich kondycję i wygląd lica. Rozdarcia kart, ubytki papieru, wyrwane karty, miejsca osłabione na skutek działania grzybów, osłabione narożniki i krawędzie zabezpieczano bibułką japońską wklejaną metylocelulozą i klejem skrobiowym. Mokre bibułki izolowano tkaniną syntetyczną i suszono pomiędzy tekturkami. Pomięte karty po lekkim nawilżeniu wodą z rozpylacza prasowano między cienkimi tekturkami. Do obciążania wykorzystywano inne książki, o podobnym formacie i dużej masie. Uszkodzenia opraw – rozdarcia skóry, pergaminu, rozwarstwienie narożników, odspojenie grzbietów, wyklejek – naprawiano klejem i klejem rybnym. Pęknięte deski opraw sklejały klejem glutynowym i wzmacniano paskami papieru chińskiego. Oderwane okładziny dołączano do bloków książek paskami płócienka, naklejanymi klejem. Do napraw grzbietów i narożników używano klamer i bandaży elastycznych, aby nawilżona klejem skóra mogła wyschnąć we właściwej formie. Po wyschnięciu powierzchnie opraw pokryto cienką warstwą wosku i polewowano. Po konserwacji ponownie wykonano dokumentację fotograficzną. Por. „Dokumentacja konserwatorska” z roku 2005, 2007 i 2008. Została ona wykonana na miejscu w bibliotece przez konserwatorzy działające w ramach „Toruńskiego Stowarzyszenia dla Ratowania Książek i Archiwaliów po Powodzi – Pro libris”. Prace konserwatorskie wykonały Agnieszka Ciesielska, Katarzyna Wawrzyniak-Łukaszewicz i Marta Winiarczyk. Konserwacja została dofinansowana przez Ministerstwo Nauki i Informatyzacji⁹.

⁹ Toruńskie Stowarzyszenie dla Ratowania Książek i Archiwaliów po Powodzi; Ciesielska A.; Wawrzyniak-Łukaszewicz K.; Winiarczyk M. (2005). *Konserwacja zachowawcza zbioru inkunabułów i starodruków w Bibliotece Zgromadzenia Księży Misjonarzy św. Wincentego a Paulo w Krakowie: dokumentacja konserwatorska*. Kraków (mps w Archiwum Zgromadzenia Księży Misjonarzy w Krakowie).

Wybrane woluminy zostały zaprezentowane na wystawie pt. „Na ratunek książce” w Muzeum Historyczno-Misyjnym Zgromadzenia Księży Misjonarzy w Krakowie¹⁰.

W 2007 roku kontynuowano konserwację zachowawczą. Została ona zrealizowana przez 2 konserwatorki. Tym razem zadanie zostało dofinansowane przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego w ramach Programu Operacyjnego Dziedzictwo Kulturowe, Priorytet II – Rozwój instytucji muzealnych. Konserwacji zachowawczej poddano zbiór 112 woluminów z księgozbioru kleparskiego¹¹.

¹⁰ Por. Umiński W. (2007). Na ratunek książce – cykl wystaw pokonserwacyjnych w Muzeum Historyczno-Misyjnym Księży Misjonarzy w Krakowie. *FIDES Biuletyn Bibliotek Kościelnych* nr 1-2, s. 57-65.

¹¹ Toruńskie Stowarzyszenie dla Ratowania Książek i Archiwaliów po Powodzi; Ciesielska A.; Wawrzyniak-Łukaszewicz K.; Winiarczyk M. (2007). *Konserwacja zachowawcza wybranych starodruków z księgozbioru kleparskiego z Biblioteki Zgromadzenia Księży Misjonarzy św. Wincentego a Paulo w Krakowie: dokumentacja konserwatorska*. Kraków (mps w Archiwum Zgromadzenia Księży Misjonarzy w Krakowie); Umiński W. (2007). Konserwacja zabytkowego zbioru biblioteki

Dzięki wyteżonej pracy konserwatorów kolejnej części woluminów z biblioteki misjonarskiej przywrócono pierwotny blask. Wybrane książki zostały zaprezentowane szerszej publiczności w ramach wystawy „Na ratunek książce – część II” w Muzeum Historyczno-Misyjnym Zgromadzenia Księża Misjonarzy w Krakowie¹².

W roku 2008 prace konserwatorskie były kontynuowane. Tym razem do konserwacji pełnej na wiosnę oddano dwa klocki biblioteczne zawierające łącznie 14 woluminów¹³. Dwa dzieła zostały udostępnione w formie cyfrowej. Są to „Ars moriendi ex variis scripturarum sententiis collecta cum figuris ad resistendum in mortis agone diabolicæ suggestioni..”¹⁴ i „Postilla super Epistolas et Evangelia per totius anni circulum currentia”¹⁵. W miesiącach wakacyjnych z funduszy Polskiej Prowincji Zgromadzenia Księża Misjonarzy wykonano II i III część regałów przesuwnych w magazynie zbiorów specjalnych.

Na jesieni 2008 roku poddano konserwacji zachowawczej 139 książek z księgozbioru Stradomskiego. Prace te zostały dofinansowane przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego w ramach Programu Dziedzictwo Kulturowe, Priorytet II – Rozwój instytucji muzealnych¹⁶.

W grudniu ubiegłego roku otwarto wystawę pt. „Przywrócony blask” prezentującą wybrane obiekty poddane konserwacji pełnej

Zgromadzenia Księża Misjonarzy św. Wincentego a Paulo w Krakowie. *FIDES Biuletyn Bibliotek Kościelnych* nr 1-2, s. 48-56.

¹² Por. Umiński W. (2007). Na ratunek książce...

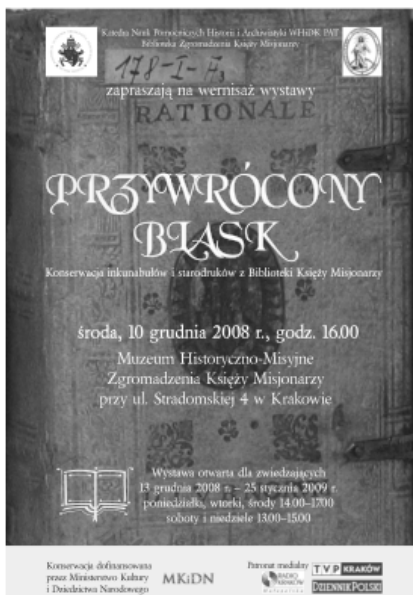
¹³ Ciesielska A. (2008). *Dokumentacja konserwatorska klocka z przełomu XV/XVI wieku (87-III-B) ze zbiorów Biblioteki Zgromadzenia Księża Misjonarzy w Krakowie*. Włocławek; Wawrzyniak–Łukaszewicz K. (2008). *Dokumentacja konserwatorska klocka z przełomu XV/XVI w. (89-III-B) ze zbiorów Biblioteki Zgromadzenia Księża Misjonarzy św. Wincentego a Paulo w Krakowie*. Gostyń (obydwie prace w Archiwum Zgromadzenia Księża Misjonarzy w Krakowie).

¹⁴ Por. <http://digital.fides.org.pl/dlibra/docmetadata?id=525>

¹⁵ Por. <http://digital.fides.org.pl/dlibra/docmetadata?id=526>

¹⁶ Ciesielska A.; Wawrzyniak–Łukaszewicz K.; Winiarczyk M. (2008). *Konserwacja zachowawcza wybranych starodruków z Biblioteki Zgromadzenia Księża Misjonarzy św. Wincentego a Paulo w Krakowie: dokumentacja konserwatorska*. Kraków (mps w Archiwum Zgromadzenia Księża Misjonarzy w Krakowie).

i zachowawczej. Wystawie towarzyszyły tablice pogładowe prezentujące przebieg poszczególnych etapów konserwacji¹⁷.

W bieżącym roku kalendarzowym prace będą kontynuowane. Przewidziany jest zakup urządzeń do tworzącej się pracowni introligatorsko-konserwatorskiej. Planowane jest wykonanie konserwacji pełnej 3 woluminów, konserwacji zachowawczej mają być poddane również następne partie księgozbioru. Część księgozbioru będzie przekazana do dezynfekcji.

Należy mieć nadzieję, że program wieloletniej ochrony i konserwacji misjonarskich woluminów będzie kontynuowany w przyszłości, aby studenci i naukowcy mogli jak najlepiej skorzystać z tego bogatego księgozbioru.

¹⁷ Folder towarzyszący wystawie *Przywrócony blask*.